

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS
KIRKEHISTORIE.

Andet Bind.

KJÖBENHAVN.

TRYKT HOS J. D. QVIST & COMP.

1853-1856.

Altertavlen i Frue Kirke i Odense.

(Foredrag, holdet ved det kirkelistoriske Selskabs Møde i Odense
1854 af *K. F. Viborg.*)

Naar jeg efter Opfordring her skal forsøge at give en Forklaring over en af vore Altertavler, der i visse Maader er eneste i sit Slags, i alle Maader maa agtes for et af de ypperste Mindesmærker om det 16de Aarhundredes Billedskærerkonst i Danmark, vil det være nødvendigt at begynde med en kort Skildring af den historiske Grund, hvoraf dette Værk voxede op, de historiske Personer og Forhold, som foranledigede dets Forfærdigelse, og de Forestillinger, der have præget det. Dog skylder jeg mig selv den Forbemærkning, at der er flere Partier af Altertavlen, og mange Enkeltheder, som jeg kun drister mig til at yttre en Formodning om; det hele store og rige Værk har indtil denne Dag i sin Helhed været uforstået; og den Tid, der var levnet mig, har ikke tilladt mig at gennemsøge de mange forskellige, tildels meget vanskeligt tilgængelige Værker, hvoraf jeg maatte kunne haabe at faa Lys over det endnu Dunkle. Det er altsaa ikke en Forklaring af alle Enkeltheder, jeg fornaar at give; kun den ledende Ide i det Hele, og de Hovedgrupper, hvori denne har fremstillet sig, haaber jeg at kunne paapege.

Da det 16de Aarhundrede dagedes, sad Kong Hans paa Danmarks Throne. Han blev gift med sin Dronning,

Kristine, i Aaret 1478. Hun var en Datter af Kurfyrste Ernst af Sachsen, og var født 1462. Kun 16 Aar gammel kom hun saaledes bort fra et Fædrehjem, hvor religiøs og sædelig Alvor i Forening med ridderlig Hoi-sindethed prægede Sjælene; jeg minder kun om, at Kurfyrsterne Frederik den Vise og Johan den Beständige vare hendes Brødre. Det kan saaledes ikke undre os at høre, at hun fastholdt den religiøse Alvor, der prægede hendes Barndom, at hun i det fremmede Land, blandt et fremmed Folk, medens hendes Ægteherre ofte var paa langvarige Tog, med det unge Kvindehjertes hele Inderlighed fastholdt den romersk-katholske Tro, og ved dens Fromhedsgjæringer søgte den Fyldestgjørelse og Hvile, som hendes Hjærte trængte til; og da Freden og Fylden ikke ad denne Vei lod sig finde, maatte hendes Jagen derefter bestandig voxte i Kraft: fra Godgjørenhed mod Munke, skred hun frem til Godgjørenhed mod Kirker og Klostre, fra at smykke disse, skred hun frem til at oprette nye, og som hun levede med den hellige Franciscus, og beviste ham sin Kærlighed og Ærbødighed ved uafbrudte Velgjæringer mod hans Orden, saa døde hun paa en Maade ogsaa med ham, idet hun, naar hun var død, vilde indsvøbes og skrinlægges i en Franciscanerkutte; hellig Frands var hende som en Mægler mellem Herren og hende; under hans Vinger vilde hun ogsaa i Döden hvile. Saaledes se vi i Dronning Kristine, midt i Troens og Sædelighedens dybeste Forfald et Exempel paa stor religiøs Alvor, inderlig Hengivelse, sværmerisk Kærlighed til sin Tro, og en Sædelighed, paa hvilken, saavidt mig bekendt, ingen Historieskriver hidtil har kunnet opdage nogen Plet. Aar 1481 fødte den 19aarige Dronning en Søn, der senere blev Konge under Navn af Christian den 2den. 1485 fødte hun sin Datter, Prindsesse Elisabeth, og 12 Aar derefter,

1497 endnu en Søn, der blev opka'dt efter hendes Skytshelgen, hellig Frands, og kaldet Franciscus.

Saa bestod da den Kongelige Familie nærmest kun af Kong Hans, Dronning Kristine, Prindsesse Elisabeth og begge Prindserne Kristian og Franciscus. Men af disse blev Prindsessen gift allerede 1492, altsaa kun 7 Aar gammel, med Kurfyrste Joachim den Første af Brandenburg, og 1511 døde Prinds Frands, 14 Aar gammel; han døde af Pest i Kjöbenhavn, og blev fört til Odense, hvor hans Moder med stor Omsorg*) lod ham begrave i Graabrödre Kloster. Ikke længe skulde det vare, inden Dronningen atter skulde prøves paa lignende Maade: 1513 døde hendes Husbond, Kongen, i Aalborg, som det hed sig, af Pest, og Kristian den Anden kom derved paa Thronen i Danmark og Norge. Han giftede sig 1515 med Elisabeth (Isabella), en Datter af Philip den Smukke af Österrig, Konge af Kastilien; hun var saaledes Söster til Keiser Karl den Femte. Med denne sin Dronning havde Kristian den Anden en Søn, Prinds Johannes, födt 1519, som fulgte sin Fader i Landflygtighed, og døde 1532. Disse Personer, Kong Hans med hans Dronning, deres Börn, Kristian den Anden, Prinds Frands og Prindsesse Elisabeth, samt Kristian den Andens Dronning, Elisabeth, og deres Søn, Prinds Hans, udgjöre den Kongelige Familie, hvis Minde Altertavlen har sögt at bevare.

Dronning Kristine, som med Hensyn til Altertavlens Historie er den vigtigste af den Kongelige Familie, elskede Fyen, og opholdt sig mest her. Hun havde födt Prinds Kristian og Prindsesse Elisabeth i Nyborg; da Kongen

*) See Vedel Simonsens Bidrag til Odense Bys ældre Historie 2det Bind 1ste Hefte, hvor der baade omtales „3 Tdr. Sild" for Prindsens Sjel og „Sjælebad", d. e. Fattigfolks Badstuegang paa Dronningens Bekostning, som en god Gjerning, der skulde komme den Afdöde tilgode.

1486 drog til Norge, overgav han hende Bestyrelsen af Fyen, og det er meget sandsynligt, at hun her havde sit Livgeding, indtil det 1499 blev hende anvist i Sverrig. Saaledes kan man og forklare, at hun 1496 henvendte sig til en fyensk Præst*) om at faae en Bönnebog paa Dansk. Da Kongen 1497 drog til Sverrig, har saa efter Vedel Simonsens Gisning rimeligvis Dronning Kristine atter overtaget Bestyrelsen af Fyen, og medens Kongen var borte, fødte hun saa sin yngste Søn. Atter her gjorde sig nu hendes religiöse Retning gjældende; thi da det egentlig var paa hellig Frands's Dag, den 4de October at Kongen tilbagevandt Sverrigs Krone, saa blev Prindsen opkaldt efter ham. Hvad Under, om hun i sine daværende Omstændigheder har gjort et Løfte til St. Franciscus, og ifølge dette saa indkaldte Billedhuggeren Klaus Berg fra Lybek, for at smykke Graabrödrekirken, og navnlig forat udføre den Altertavle, vi idag skulle betragte. Sandsynligheden taler stærkt for denne Sammenhæng. Men Klaus Berg var af god Familie, arbeidede ikke for sit Bröd; han lod sig derfor nöde, men kom dog endelig, som det hedder, med tolv silkeklædte Svende, der arbeidede under ham. Da han var en Mand, Dronningen kunde bruge til sine Kirkeforskjönelser**), søgte hun at binde ham: hun ikke blot gav ham en af sine Jonfruer, Margrethe Grot til Ægte, men skænkede ham og den grundmurede Gaard paa Hjørnet af Overgade og Overstræde, som först blev given ham til Værksted***); ja hun holdt

*) Hr. Michel til St. Albani i Odense „oversatte” paa hendes Befaling Rosarium sive Psalterium Mariæ, det blev trykt i Kjöbenhavn 1515 i 4to. See Bloch I, 600—601.

**) Han har saaledes aldeles upaatvivleligt baade været Mester for Altertavlen i Sanderum, som Dronning Kristine skænkede denne Kirke, og for den i Dalum.

***) Mere om denne Gaard see Vedel Simonsen a. St. S. 129.

endog i Aaret 1500 hans førstefødte Søn over Daaben, og lod ham, atter til Ære for St. Franciscus, kalde Frands.

Under disse Dronningens private Idrætter, var imidlertid en Ulykkens Tid oprunden over Landet og over hende. Ditmarskertoget, med sit Tab af Dannebrog, med sit Tab af saa meget ædelt Blod, havde bragt Svenskerne til Oprør. Allerede 1499 havde Dronning Kristine faaet sit Livgeding anvist derovre; og da nu Oprøret brød ud, var Dronningen i Stockholm. Var hun energisk i sin Tro, saa viste hun nu, at hun ikke var mindre energisk, naar det gjaldt at optræde handlende paa Livets store Skueplads: allerede vare alle faste Slotte og Fæstninger tagne af Svenskerne; kun Kalmar og Stockholm holdt sig endnu. I Stockholm var Dronningen med Besætning af kun 1000 Mand; i 8 Maaneder ventede hun sin Husbond i Spidsen for en dansk Flaade; i 8 Maaneder forsvarede hun sin Kongelige Herres Tarv og Ære med 1000 Mand mod et heelt oprørske Folk; og først da de 1000 Mand vare sammensmeltede til 70, overgav hun Fæstningen; havde hun holdt sig 3 Dage længer, vare hendes Forhaabninger blevne kronede: tre Dage efter Stockholms Overgivelse ankom Kongen med Flaaden, men forsilde! nu maatte han vende tilbage med uforrettet Sag.*)

Da Dronningen kom tilbage fra sit svenske Fangenskab — (det var 1503, den 4de October, altsaa atter St. Franciscus's Dag, og man kan vel ikke tvivle om, at hun deri

*) Naar Dronning Kristine har holdt Frands Berg over Daaben (Bloch I, 335 o. fl. St.) i Aaret 1500; naar hun endog efter hendes Regnskabsbog (hos Vedel Simonsen a. St. S. 68) midt i August („Torsdagen næst vor Frue Dag assumptionis”) var paa Nykøbing Slot: saa falder det vanskeligt nok (for Tidens Skyld) at forene disse Angivelser med hendes Optræden i Stockholm. Vedel Simonsen henviser til N. Tidsskr. I., men jeg har ikke dette Værk ved Haanden.

har set et Bevis paa, at han gengjældte hendes Hengivenhed med særdeles Bevaagenhed) — blev der istedetfor de svenske Godser anvist hende som Morgengave Næsbyhoved Len, Rugaards Len, Byerne Odense, Svenborg, Bogense og Kerteminde, samt Tolden i Assens. Hun residerede da paa Næsbyhoved Slot og paa sin Dronninggaard her i Odense, der laa paa den nuværende Bispegaards Plads. Hendes Iver i Udövelsen af katholske gode Gjerninger, hendes Hengivenhed for sin Skytshelgen og som Følge deraf hendes Velgjörenhed mod Franciscanerne tiltog i en overordentlig Grad; hun foretog sig af Taknemmelighed for sin Befrielse en Pilgrimsfart til det hellige Blod i Wilsnack; hun byggede 1504 Sakristiet i Sanderum Kirke og skænkede dertil en prægtig Altertavle*) (Alt i Aaret efter hendes Hjemkomst); tildels ved hendes Goddædighed blev Graabrödrenes (Franciscanernes) Kirke den skønneste Kirke i Byen**). Foran Højalteret i denne Kirke nedsattes efter hendes Villie först Prinds Franciscus, der döde 1511, dernæst Kong Hans selv; paa hans Ligsten ses Kongen og Dronningen med Prinds Frands imellem sig. Til denne Kirke skænkede hun ikke blot den store prægtige Altertavle, men og et Crucifix, som Klaus Berg forfærdigede, i hvilket der, i Saaret i Siden, var indsat en stor sleben Sten, der dækkede et Relikviagemme, og sendte sine funklende Straaler hen gennem Koret (Ved. Sim. a. St. 129). Hendes Gaard i Odense, Dronninggaarden, bestemte hun til et Nonnekloster, som da naturligtvis maatte være af Franciscanerordenen; det blev altsaa et Clarisserindekloster. Imidlertid blev Klosterets Indretning ikke færdig og indviet för efter Dronningens Död, og hun selv vides ikke at have taget Slöret,

*) D. Atl. 6, 540. Werlauff Kong Hans 29.

**) Vedel Simonsen a. St. S. 126.

om hun end uden Tvivl vel har paatænkt det. Hun indstiftede evige Messer for hendes og hendes Forældres Sjæle i St. Albani og St. Knuds Kirker. Hun vedblev til sin Død at gjøre vel mod sin Gudsøn Frands Berg; hun holdt ham først i Skole i Odense, og lod ham dernæst studere i Rostock; han blev senere Rector ved Odense Skole, og døde omsider som Biskop over Opslo og Hammer Stift, 91 Aar gammel*). Dronningen selv døde paa sin Gaard her i Odense 1521**) af Pest; hun blev derfor, ligesom Prinds Frands, nedlagt i Kalk, men tillige, efter hendes udtrykkelige Befaling, indsvøbt i en Graabrödre Kappe, for endnu i Döden at klynge sig til St. Franciscus. Hun blev naturligvis begravet i Graabrödre Kirke foran Højalteret hos sin Mand og sin Søn, hvor ogsaa senere Kristian den Anden jordedes.

Graabrödre Kirke var, som jeg nys bemærkede, den prægtigste af Odense Bys mange Kirker. Dens Bygning blev begyndt 1279 af Kong Erik Glipping, men først fuldendt 1343 efterat have staaet under Bygning i 64 Aar. Da St. Albani Kirke under Kristian den Tredie var bleven bestemt til Skolebygning, henlagdes dens Menighed til Graabrödre Kirke. Flere Omstændigheder foraarsagede imidlertid efter et Aarhundredes Forløb, at Menigheden blev henlagt til St. Knuds, der hidtil stod ledig, men saaledes kom desværre Graabrödrekirken til at staa ledig, og — hvad der var værre — den manglede nu sit rige Klostergods og dermed enhver Ressource for dens Vedligeholdelse. Den brugtes dog af og til; der holdtes nemlig Fasteprædikener og Lejlighedstaler, o. s. v. og hvad

*) Bloch I, 335. Vedel Simonsen a. St. S. 50.

**) Dr. Müllertz i sit lille Indbydelsesskrift om vor Altertavle, siger Side 14, at hun døde Onsdagen efter St. Lucie Dag (den 18de December), hvorimod Vedel Simonsen a. St. 149 siger: Vor Frue Dag for St. Annæ Dag, altsaa 2den Juli.

der især gjorde Kirken vigtig for Danmarks Konsthistorie, var, at mange adelige Familier der havde deres Begravelser. Selve Graabrødrenes Kloster var tilligemed Sortebrødre-kloster o. a. M. givet til Odense Hospital; derfor blev Kirkens Vedligeholdelse Hospitalet paalagt; men da Hospitalet fandt denne Pligt for trykkende; da man til en Hovedreparation ikke kunde afse et Par tusind Rigsdaler, og da den fugtige Luft i Kirken var „højst skadelig for en Forsamling“: saa besluttede det gamle danske Cancelli Kirkens Nedbrydelse; denne Nedbrydelse foretoges da 1805; men Ulejligheden ved at nedbryde den var større end Ulejligheden ved at lade den staa; derfor blev kun Taarnet med dets af Kristian den Fjerde opsatte Spir nedbrudt; forøvrigt lod man sig foreløbigt nøje med at opbryde og nedbryde, hvad der kunde brydes op eller ned, som Kirkegulvet, de Kongelige Begravelser, Monumenter o. s. v. Benene af alle de Kongelige Lig bleve sammenlagte i en Blykiste med paamalede Navne, og tilligemed Mindetavlen over Prinds Frands henflyttede til St. Knuds, hvor de først da Kristian den Ottende var bleven Gouverneur i Fyen bleve anstændigt bisatte 1817. Den Vandalisme, med hvilken den saakaldte Oplysnings Aarhundrede aabnede sine Triumpher hos os, viste sig ikke blot i den brutale Tankegang, der, som Middel mod den fugtige Kirluft, heller anbefaler Kirkens Nedbrydelse end Vinduernes Aabning, og som, istedetfor at vedligeholde et af Landets prægstigste Konstminder, heller vælger (forat spare et Par tusinde Rigsdaler) at nedbryde det; men den viste sig i den skaanselløseste Ödelæggelse; saa uanstændigt og uværdigt, som man behandlede de Kongelige Lig, saa forargeligt lod man nu Kirkens sørgelige Rester opfylde af Sengesteder og andet Skramleri; man ödelagde hensynslöst Monumenterne, f. Ex. Frisernes; Prædike-

stolen*) og Stolestaderne blev ophuggede, Ligstene af største historisk og kunstnerisk Værd blev kløvede til Trappestene; det kostbare Crucifix, den slebne Sten deri, Relikvierne forsvandt aldeles. Hvor den raa Vandalisme saaledes træder Pieteten under Födder, er det kun for Lidet at regne, at Murstenene fra Kongegravene blev brugte til Gjærde om et Möddingsted, og man maa kun forundre sig over, at Forslaget om, at gjøre Kirkeruinen til et Tugthus, ikke blev taget til Følge. Vor Altertavle, et Kunstværk, der ligefrem er ubetaleligt, og søger sin Mage trindt om i Europa, et Kunstværk, hvis Forgyldning alene**) er af flere tusinde Rigsdalers Værdi, blev solgt ved Auctionen for — 215 Rd. 1 Mk. 4 Sk. Frue Kirke købte den, og mange saadanne Köb har denne Verdens Sol ikke set Mage til. Det hele grandiose Ödelæggelsesværk betegner Toppunktet af det Barbari, den Mangel paa Agtelse for Fædrelandet, dets Konst, dets Historie og dets Minder, der omsider har gjort det minderige Danmark til det konstfattigste Land, saa konstfattigt, at Danmarks Konsthistorie ikke mere kan skrives, idetmindste ikke tilbørligt; men hvad der kan undskylde Reformationens - Aarhundredets sørgelige Billedstormeri, kan ikke undskylde de senere Aarhundreder, da Pengegridskhed og Karrighed forenede sig med Ringeagt for Konst og Historie om at ödelægge hvad Reformationens ophidsede

*) Dennes Rester befinde sig nu i Frørup Kirke ved Nyborg.

**) Hvor tyk imidlertid denne Forgyldning end den Dag idag er, saa er den dog langt fra at være „overalt af en Dukats Tykkelse” (Müllerts S. 9. Hofm. Fund. 5, 146) og Jöden, der efter Sagnet skal have tilbudt at besörge den hele Altertavle opforyldt af ny, uden anden Betaling end den Afskrabning, der maatte blive tilovers, vilde dog sikkert — (forudsat at han ikke vilde have forfalsket Guldet formeget) — næppe have faaet en altfor rigelig Betaling ved Levningerne.

religiøse Iver havde levnet, og som her i Odense under Bispestavens Beskyttelse ødelagde Graabrødre Kirke med dens Minder; Biskoppens Navn var Hansen. Kunne vi end ikke være enige med ham i nogen anden Sætning i hans famøse Brev til Nyerup*), — i denne ene Sætning maa man give ham Ret: „Omstændighederne i mit Liv have ikke villet indvie mig til Dyrker i disse Helligdomme.”**)

Altertavlen tilhørte saaledes Frue Kirke. For at faa den bragt ud af Graabrødre, maatte man bryde en Del af Muren ned, da den ikke kunde gaa ud gennem et Vindue; og det Samme maatte man saa gjøre, for at bringe den ind i Frue Kirke, idet Muren under et Vindue i Koret blev nedbrudt. Altertavlen staar paa en Sand-

*) Dat. 6te Juni 1806, indrykket i „Dagen”; findes ogsaa i Mummies „St. Knuds Kirke i Odense” S. 199. — Folkets oprørte Følelse, vi kunne vel sige Folkets Forargelse over denne Forgribelse paa et af dets kæreste Gudshuse har skaffet sig Form i de Folkesagn her i Odense, at fra den Tid Kirken nedbrødes, hentæredes Biskoppen, og efter sin Død gaar han endnu igen paa den tomme Kirkeplads. Ligeledes fortælles, at hvergang man om Dagen fik Altertavlen ned fra Altaret paa Gulvet, blev den igen om Natten opsat, saa man næste Morgen maatte begynde forfra; naar i Kristendommens Fortid Troidene nedbrøde om Natten, hvad man til Guds Ære byggede om Dagen, saa skete her det Modsatte: hvad der nedbrødes om Dagen, opførte igen Englene om Natten.

***) Angaaende Ødelæggelsen af Graabrødre Kirke se Müllertz a. St. S. 7—9 med Anm. Saa opfyldt af Harm var Dr. M., at han aftrykker Inscriptionen hos Pontoppidan og Worm (Marm. Dan. II., 132 og Mon. danica I, 309):

„Kirker skulle blive til Fangetaarn,
og Skalke skulle trives,
og Ædlinge fordrives,
og danske Mænd ugæve
skulle fange tyske Sæder;
Herremænd skulle blive til Købmænd,
og Præster til Bønder,
og Bønder til Vidunder.”

sten, 5 Alen lang, 3 Alen bred, og omtrent 8 Tommer tyk. Denne Sten udgjorde Altarbordet over Graabrødrenes Højaltar, og er nu Altarbordet i Frue Kirke. Altartavlen selv bestaar af 4 Dele: Foden, begge Fløjene og Midtertavlen; dens Højde er omtrent 8 Alen, dens Brede, naar den er lukket, 5 Alen. Fløjenes Bagside har efter al Rimelighed oprindeligt havt Malerier paa Kridt- og Limgrund, forestillende Helgener; disse ere imidlertid blevene ødelagte af den fugtige Kirkeluft, medens den tilbørlige Omsorg unddroges Graabrødre Kirke. Der blev derfor senere malet nogle slette Billeder af Livet i Paradis, hvilket Alt nu dog er overstrøget.

Paa Foden (Prædellen) ere de forskellige Personer af den Kongelige Familie fremstillede knælende til begge Sider af den gjenopstandne Frelser. Nærmest paa Frelserens højre Side knæler Kong Hans, skægløs, med sit Udtryk af Aabenhed og Retsind i Ansigtet; lige over for ham, paa Frelserens venstre Side Dronning Kristine med Matrone-sløret; bag Kong Hans knæler Kristian den Anden, stærkt skægget, med et Udtryk af Bestemthed og Mod; lige over for ham, bag Dronning Kristine knæler Kristian den Andens Hustru, Dronning Elisabeth, i hvis Ansigt den for hendes Familie karakteristiske tykke, svulmende Underlæbe er stærkt kendelig. Bag Kristian den Anden knæler hans yngre Broder, Prinds Frands, og lige over for ham, bag hans Dronning, Elisabeth, hans Søster, Prindsesse Elisabeth. Endelig ses bag Prinds Frands endnu Kristian den Andens Søn, Prinds Johannes. Da saaledes hele Kristian den Andens Familie er fremstillet, kan Altertavlen ikke være bleven færdig før Prinds Johannes's Fødsel, d. e. 1519; og da han ikke er fremstillet som Svøbelsebarn, hvad man ellers hyppigt finder, er Altertavlen næppe bleven færdig før 1520 eller 21, altsaa i samme Aar som dens slesvigske Sidestykke af Hans Brüggemann. Hvor-

naar den er begyndt, er uvist; men, som ovenfor er viist, har det Rimelighed, at den alt er begyndt först i Aarhundredet, men at saa andre Altertavler og kirkeligt Billedhuggerarbeide, har afbrudt Værket i kortere eller længere Tid. At der er lagt an paa Portraitlighed i Billederne af de Kongelige Personer er umiskendeligt, især i Kong Hans's, Kristian den Andens og Dronning Isabellas Billeder. Men bedrøveligt er det, at en aldeles uvidende Haand har oversmurt alle Figurer paa Altartavlen med falske Farver, hvorved Ansigternes Lineamenter ofte ere jævned med Farve, og Ansigtets Udtryk bleven forfalsket. Saaledes ser Kristian den Anden meget echaufferet ud, og har faaet stirrende Öjne; Dronning Elisabeths Underlæbe er ved den paamalede röde Læbe gjort meget smallere, saa at nu den hele Læbes Fylde ser ud som en Svulst, som en Hævelse, der skyldes Billedskærerens Uduelighed.

Vi mærke endnu om Fremstillingen paa Fodstykket, at Frelseren er staaende, og fremviser Lidelsens Mærker, navnlig for Dronningen, som om han vilde sige: for Dig har jeg lidt. Han staar da midt iblandt den Kongelige Families Medlemmer, og skönt i formindsket Störrelse ligner især Ansigtet det större, paa Midttertavlen hængende Billed af Frelseren; Kunstneren har altsaa fremstillet Frelseren, der ovenover er fremstillet som Verdenshistoriens Midtpunkt, som nedstegen til Kongefamilien.

För vi imidlertid gaa til Hovedfremstillingen, ville vi betragte Sidefløjene; de have opad hver 2 Columner af Billeder, i hver Columne 4; der er altsaa paa hver Fløj 8 Billeder; disse fremstille i historisk Orden Kristi Lidelseshistorie; den förste er det överste Billed tilvenstre paa den venstre Fløj, Nr. 2 er da Billedet ved Siden af, men Nr. 3 og 4 ere de överste paa höjre Fløj; vi maa saaledes læse tversover, som om begge Flöiene stode tæt ved hinandens Side; begge Flöje i denne deres Sammen-

hörighed fremstiller en Beretning om Lidelseshistorien, udtrykt i 4 Linier med Hieroglypher. Fremstillingen begynder med Nadverbordet, omkring hvilket Disciplene sidde i Baggrunden af Relieffet; Jesus har reist sig og ses i Forgrunden at tvætte Peders Födder. Vi ville her ved strax bemærke, at ligesom her Konstneren har vidst at finde og fremhæve et enkelt Punkt, der giver den utallige Gange fremstillede Scene en ny Interesse, saaledes ville vi næsten uafbrudt se lignende Beviser paa Mester Klaus Bergs Originalitet og Selvstændighed i Opfatning og Fremstilling. I Nr. 2 er Scenen i Gethsemane Have; i Forgrunden tilhøjre ses de 3 sovende Disciple, i Midten af Billedet den bedende Frelser, tilhøjre kommer Vagten; En kryber i Baggrunden over Muren, — et Moment, hvis Betydning næppe med Sikkerhed vil kunne fastsættes, om man end kan gisne Forskelligt derom. Dernæst følger paa Fløjen tilhøjre selve Paagribelsen; medens i Forgrunden Nogle af Vagten ere faldne til Jorden, gribes Frelseren i Baggrunden; Peder, der ser, at Vagten virkelig lægger Haand paa Herren, har grebet Malchus, der ligger paa Ryggen blandt dem, der ere faldne til Jorden, om det ene Ben, medens han afhugger hans Öre. I Mellemgrunden ser man dernæst En af Vagten trække Jesus hæftigt i Haaret, en Anden slider i hans Kappe, hvorved Frelserens Sagtmodighed er stærkt fremtrædende ikke blot i Stillingen men endog i Minerne. I Basrelieffet ved Siden af dette ses dernæst Jesus i Forhör for Ypperstepræsten; Frelserens Hænder ere bundne; man ser Svenden give ham et Slag paa Öret, og man maa saaledes tænke sig det Öjeblik, da han siger: „svarer Du saaledes den Ypperstepræst”. I næste Linie fremstiller Billedet længst tilvenstre (Nr. 5) Jesus, der slaas og forhaanes af Stridsmændene; han har tilbundne Öjne, og det fremstillede Öjeblik er da det, hvori Stridsmanden, der

slaar ham, siger: „spaa os, Kriste! Hvo var det, Dig slog”. Naar En i Forgrunden her fremstilles som falden til Jorden, da falder det noget vanskeligt at tænke sig, at Dette skulde være sket, som ved Paagribelsen i Gethsemane, af Overvældelse af Jesu guddommelige Højhed; snarere maa man tænke sig ham overvældet af Medlidenhed. Nr. 6 fremstiller Hudstrygningen; det er den Pinsel, Pilatus tilføjede ham ifølge den Retsgrundsætning: „jeg finder ingen Skyld hos ham, og derfor vil jeg først lade ham hudstryge, saa lade ham løs”. Scenen er skrækkelig, og Fremstillingen er udført ret *con amore*; 4 Bødler omgive Herren, der er bundet til en Söile i Domhuset; Söilen er blodbestænkt; Herrens Hænder ere bundne; den ene af Bødlerne trækker ham med sin venstre Haand bagover ved Haaret, medens han med Højren løfter Svöben iveau; fra den modsatte Side bærer en Anden iveau af al sin Kraft; og medens den Tredie, der staaer bag Frelseren, gjør det Samme, ligger den Fjerde paa Knæ i Forgrunden, og snører et Bundt friske Ris. Deres atroce Glæde ved denne Scene dirrer i Spillet af deres svulmende Muskler; Frelserens Stilling udtrykker uhyre Pinsel, men hans Ansigt den fuldkomneste Hengivenhed. I Nr. 7 er han tornekrønet; Staven brydes bogstaveligt over ham, idet to Bødler holde med deres ene Haand i hver sin Ende af en Stav, de knække over hans Skuldre, medens de med den anden bære iveau med Svöber, og saaledes maa tænkes vekselsvis at slaa til. Foran Herren staa to af Spotterne; disse fremstilles i disse Billeder — (ligesom ofte i hin Tids lignende Værker) — med Ansigter, som ere fortrukne til Grimacer, eller de lægge en Finger, navnlig Tømmelfingeren, ind i deres Mund eller paa lignende Maade. Atter her er En falden til Jorden; og her falder det lettere at tænke sig Medlidenheden overvælde en Tilskuer. Nr. 8 fremstiller det Öjeblik, da Pilatus fører

Jesus ud, og fremstiller ham for Folket med de Ord: „se hvilket Menneske!” Tilskuerne dele sig i to Partier; medens Gruppen tilvenstre i Mellegrundten udtrykker den yderste Grad af Fanatisme, saa man næsten kan höre dem raabe: „korsfæst, korsfæst”, saa udtrykker Gruppen i Forgrundten, hvoriblandt to godmodige Landmænd, en Kone og to Börn, Medlidtenhed baade i Stilling og Ansigtstræk. I Nr. 9 ser man Pilatus vadske sine Hænder; Jesus er lige ved at segne til Jorden, men to Soldater gribe ham, for at forhindre det, i Kappen, den Ene tillige i Haaret. I Nr. 10 ser man Gangen til Golgatha; Toget er just kommen udenfor Jerusalems Port; her er Jesus segnet til Jorden; Korset ligger bag ham; to af Soldaterne söge at reise ham; den Ene trækker ham ivejret ved Kappen, den Anden ved Haaret, idet han löfter Svöben med den anden Haand, for ved Slag at bringe den Segnede til ny Anstrængelse. Tilvenstre staar dog en Kvinde, der med kærlig Haand imidlertid har astörret hans Pande; det er Veronica, der ifölge Sagnet astörrede den segnede Frelseres Sved, og da hun saa tog Törklædet bort fra hans Ansigt, stod til Belöuning Frelserens Billed derpaa. Her holder hun Törklædet i de to Hjørner, og man ser Kristus-hovedet derpaa en face. I Baggrundten seer man Hövidsmanden tilhest, og blandt Folket en Spotter, med Fingeren i Munden og sort Læderrem om Livet; Klaus Berg har her grebet Leiligheden til at tilföje Dominikanermunkene, der altid laa i Splid med Franciscanerne, en meget fölelig Krænkelse; men det vidner unegtelig om hans overordentlig livlige Opfattelse af Livet og Historien; hvad han tog Del i, deltog han i med hele sin Fölelse. Naar vi hidtil især have maattet beundre den livlige Opfatning og den dybe Fölelse i Udförelsen, saa möder os i det 11te Relief en Fremstilling af Korsfættelsen, som især overrasker ved sin Nyhed. Korset ligger paa Jorden og

Jesus er udstrakt derpaa; Födderne ere alt fastnaglede; en Soldat er netop ifærd med at drive Naglen gennem højre Haand, medens den venstre endnu er fri; en anden Soldat trækker Herrens Hoved tilbage ved Haaret, for at holde ham Eddikeskaalen for Munden; Maria ses segnende i Baggrunden. Konsteren har altsaa tænkt sig Korsfæstelsen sket, förend Korset blev opreist, hvorved han har vundet Plads til lutter nye og livlige Stillinger. Mariegruppen i Baggrunden, skönt fremstillet som sædvanligt, sættes her ved i et nyt Forhold til Hovedscenen, idet Marie ikke segner, efterat Jesus hænger paa Korset, men derimod da hun ser, at det virkelig bliver Alvor med det Skrækelige, hvad der vistnok röber et dybt og skarpt psykologisk Blik hos Konstneren. Atter i Nr. 12 müder os en ny Fremstilling. Det er Gravlæggelsen; Nedtagelsen af Korset er altsaa forbigaaet; Scenen er i Gravhulen, hvor Legemet indsvöbes af de tre Marier, Josef af Arimathia og Nikodem. Gaa vi nu herfra videre, da stiger vor Overraskelse ved at opdage, at Konstneren fölger vor Trosbekendelse og de hellige Skrifter, idet han fremstiller vor Herre som Den, der nedfor til Helved, og sprængte dets Porte (Nr. 13). Porten er löftet af sine Hængsler, og Frelseren træder den under Fod; Herren har havt en Hammer i Haanden, men den, ligesom næsten Alt, hvad Figurerne have havt i Hænderne, er til stor Skade for det Heles Forstaaelse, sönderbrudt og forkomet. Tilhöjre repræsenterer et Par sorte Djæвле, Helvedes egentlige Befolkning, medens tilvenstre De, der efter Apostlens Ord vare i Forvaring, komme Frihedens Fyrste inöde. Nr. 14 fremstiller Opstandelsen; Vagten er faldet til Jorden; medens saaledes dette Basrelief er det förste af alle disse Billeder, som holder sig til den sædvanlige Fremstilling, har det et nyt Motiv i Frelserens Ligklæde, der ypperligt er benyttet som storartet Gevandt. Ogsaa

Nr. 15, der fremstiller Himmelfarten, holder sig til det Almindelige, idet alene Apostelgruppen omgiver Bjerget, fra hvilket Herren opfarer. Endelig viser Nr. 16 en Scene, som jeg ikke drister mig til at sige noget Afgjørende om. Man ser en Kvinde siddende, rimeligvis i Templet; de 12 Mandspersoner, som omringe hende, kunne kun være Apostelkredsen; hun læser af en Bog paa hendes Skød og Apostlene, af hvilke især En bag ved, udtrykker Forbauselse og Glæde, kige, eller bestræbe sig for at kige, i Bogen. Da denne Scene følger efter Himmelfarten, formoder jeg, at den er at opfatte som en Fremstilling af Ap. G. 1, 14 eller maaske endnu snarere 2, 1, hvor det berettes, at Apostlene efter Herrens Himmelfart samledes blandt Andre med Jesu Moder, og holdt endrægteligen ved i Bøn og Paakaldelse, og at dette var Tilfældet paa Pintsedagen, just da Pintse-Underet pludseligen kom over dem. Kvinden maatte da være at opfatte som Jomfru Marie, der forelæser og udlægger Profeternes Udsagn om den videre Udvikling af Guds Rige og om Herrens Atterkomst, og istedet for da at fremstille selve Pintseunderet saa barokt, som dette ialmindelighed ses, har Mesteren med ægte kunstnerisk Sands holdt sig til det Fremstillelige, antydet, hvad der skulde komme, idet han lod sig nøje med at fremstille den Scene, der gik ligeforud for Aandens Udgydelse, en Begivenhed, han jo ogsaa maatte fortvivle over at skulle udskære i en Egeblok.

Vi ere nu færdige med Flöjdörens 16 massive Egeblokke, og jeg haaber, at vi Alle have faaet Ærbødighed for Mesterens geniale Aand, for hans ægte kunstneriske Blik, hans livlige Opfatning, hans dybe Følelse for den Genstand, han fremstiller. Ere blandt en saadan Masse af Figurer naturligvis ikke alle lige vel lykkede, saa maa dog Hovedpersonerne i Regelen betegnes som ypperlige, ofte ligefrem som mesterlige. Pladsen er overalt vel

benyttet, og naar man tager i Betragtning det stridige Materiale, hvori der er arbeidet, er det beundringsværdigt med hvilken Dygtighed de største Vanskeligheder ere overvundne, hvorledes Relieffet er holdt, hvorledes alt det, der skulde underordnes, er underordnet, hvorledes de perspectiviske Hensyn ere blevne fyldestgjorte o. s. v. At han har været gennemtrængt af sin Tid, at hans Tids Kunst er kjendelig i hans Arbeid ogsaa med sine Mangler, er en Selvfølge.

Der staaer tilbage at omtale Midttertavlen med sine fritstaaende, i Grupper ordnede Figurer. Dette Parti af Altertavlen er naturligvis Hovedpartiet, og vi kunne forud vente af Mesterens Genialitet, at han ikke hyder os nogen dagligdags, forslidt Fremstilling. Men det maa tilstaaes, at dette Parti af Værket ogsaa er det vanskeligste at forklare, ja nu, da de fleste Figurer have mistet deres Attributer, ville mange af dem ikke mere kunne bestemmes, om man end vil kunne opstille Formodninger derom.

Med Hensyn til Anordningen af den myldrende Mængde af Figurer, som her træder vort Blik imøde, bemærker man strax, at Pladsen er delt i 4 horizontale Rader Figurer, og disse Rækker igjen paalangs ved en gylden Stang, der fra nedentil bliver tyndere og tyndere, og næsten ligner et Træ; se vi nærmere til, da ses det, at de 4 Figur-Rækker ere adskilte ved Grene, der horizontalt skyde ud fra Hovedstammen; Grenene og Stammen ere omsnoede af zirligt Lövværk; disse Grene, denne Træstamme bærer alle Figurerne, og medens Stammen forneden synes at voxe frem bag det lille Jesusbarn, saa ses midt i Pladen det prægtige Billed af den Korsfæstede hæftet ikke til et Kors men til Træets Stamme, og over det Hele ses Treenigheden. Og hvilket Træ monne det da være, der har Kristus som Barn ved Roden

bærer ham som korsfæstet midt paa Stammen medens alle Slægter, som dets Grene bære, ile hen mod den Korsfæstede, og Treenigheden troner over Kronen? Det er kun eet Træ, vi her kunne tænke paa, Livets Træ, saaledes som det strækker sine mægtige lövrige Grene gennem Verdenshistorien. Og naar vi maa overraskes ved dette dybe og dejlige Blik af Mester Klaus Berg, saa lad os dog ikke glemme at bemærke, hvor sindrigt han som god Katholik har antydnet, at dette sande Livstræ dog igrunden falder sammen med den hellige romerske Kirke: Livets Træ danner netop med sin Stamme og de tre Par horizontalt udskjydede Grene det tredobbelte Pavekors.*)

Det vil ses, at den nederste Række bestaaer af lutter kvindelige, fritstaaende Figurer i Forgrunden, medens en bag disse fortløbende Figurrække, der er holdt underordnet, ogsaa har adskillige Mandfolk. Fatte vi dernæst de to fölgende Rækker i Öje, som ved Kristusfiguren i Midten halveres, da se vi, at alle Figurer vende sig mod Kristus, de fleste i livlig fremskridende Bevægelse fra hver sin Side; Figurerne i den överste af disse to Rækker ere derhos mindre end de i den nederste. Alle Rækkerne ere fremstillede omgivne foroven og fornedet af Englebörn og Skyer, og hver Række bevogtes og afsluttes tilhöire og tilvenstre ved en Engel i hel Figur, som oftest en af Overenglene. Det vil nu forud være rimeligt, at de to midterste Rækker billedligt fremstille Guds Riges Udvikling herpaa Jorden, medens den överste og nederste Række ligesom viser dettes Udspring fra og Opvoxen til Himlen.

J den nederste Række ses nu Hovedgruppen i Midten: en Matrone rækker et lille Barn frem mod en kronet

*) Altsaa denne Figur

kvindelig Figur i Gyldenstykkets Kjortel; Slæbet bag hende holdes af en Terne; selv holder hun med den ene Haand Barnets Haand, med den anden Barnets Fod, medens det dog i siddende Stilling hviler paa den Gamles Haand. Det er en livlig Fremstilling af den gyngende Bevægelse op og ned, ved hvilken en glad Moder saa ofte bringer sit Barn til at smile, naar Ammen rækker Barnet hen imod hende. Imidlertid staar en yngre, ligeledes kronet Kvinde tilhøjre med et Barnesvøb over Armen, og ser til. Hvad nu denne Gruppe betyder, ville vi ledes til, naar vi bemærke, at de tilhøjre og venstre ved disse Figurer staaende Kvinder alle vende sig imod dem med Hilsen og med Glæde. Jeg siger med Hilsen; thi to af dem har med Majuskel sin Hilsen skrevet paa Bræmmen af deres Guldsmors Kjortel; den ene: „Ave Maria”, den anden: „Maria ave; regina coelo [rum]”. Vi maa altsaa i den hele Scene se en Mariadyrkelse; og dette stadfæstes, naar vi bemærke, at den ene af Figurerne holder en Messebog*) i Haanden, den anden en Kalk, den tredie Fodstykket af Noget, der sikkert har været en Monstrans, den Fjerde et Røgelsegemme, kort alle den katolske Gudstjenestes Attributer. Barnet i Hovedgruppen kan da kun være Jesusbarnet, og Dronningen med Slæb Himmel-dronningen; om man ved de andre Figurer skal tænke paa bestemte Personer, som Helgeninder, veed jeg ikke; men urimeligt er det ikke. Bag denne Række af Hovedfigurer er en anden af underordnede, ren menneskelige Personer, hvem det synes at forundes at kige ind i den himmelske Gudstjeneste; det er troligt, at Kunstneren kan have villet gjøre sine kongelige Beskyttere en Compliment, ved her

*) Den er for lille til at kunne være Biblen, og hvorledes skulde desuden en god Katholik, som Mester Klaus, kunne give Bibelen i Haand paa nogen af sine Figurer!

at afbilde dem; idetmindste synes man at genkende*) Dronning Kristine, begge Elisabetherne og Kong Hans; men paa den anden Side tør det ikke overses, hvor usikker enhver saadan Sammenligning bliver ved den senere saa ubehændigt paasmurte Fårve. Ved højre Side afslutter en Engel med Paaskrift „Gabaral” (Gabriel) Rækken. Bag Hovedgruppen i denne Række stiger Livets Træ ivejret, som det der suger sin Næring just deraf, at Guds Søn blev et Menneskebarn ved Födsel af Jomfru Marie.

Er saaledes Jesusbarnets Födsel ved Jomfru Maria Kærnepunktet i nederste Række, saa er den Korsfæstede det i de to næste, der fremstille den fortlöbende historiske Udvikling af Guds Rige herpaa Jorden, og saaledes udgjøre et Afsnit for sig selv af disse billedlige Fremstillinger. Og hertil knytter sig saa som afsluttende det tredie (överste) Afsnit, der fremstiller den Korsfæstede i sin Herlighed i Himlen.

Af det midterste Afsnits 2 Rækker ville vi begynde med den överste, (altsaa tredie Række fra nedent). Tilvenstre af den Korsfæstede se vi der det gamle Testament fremstillet i Abraham (?), David, Elias, Moses med Lovens Tavler, kendelig ogsaa ved Styrkens Symboler (Hornene), og Johannes den Döber i tilbagelænet Stilling, pegende paa Lammet ved hans Födder. Til Højre af Kristus repræsenteres det ny Testament ved de 12 Apostler og Evangelisternes Emblemer. En Del af Apostlernes Attribute ere desværre forsvundne; det vilde ellers have været interessant at se, hvorvidt de stemmede overens med Peter Vischers Statuetter af Apostlene paa Sebaldusmonumentet i Nürnberg; vi maa nu lade os nøje med at bemærke Öxen i Mathæus's Haand nærmest den Korsfæstede;

*) Efter Biskop Engelstof's Bemærkning.

Öxen er skjult bag Frelserens Ryg; Nöglen betegner tilstrækkelig Peder; Kalken Johannes; de Övriges Attributer ere borte, paa et enkelt Brudstykke nær. Bag disse ses en gammel Kvinde, formodentlig her, ligesom i sidste Relief paa Sidefløjene, Marie. Dernæst ses Evangelisternes Emblemer: Mathæus's Engel. Markus's Löve, Lukas's Oxe; Johannes's Emblem, Örn, har jeg derimod ikke kunnet finde. Den gammeltestamentlige og apostoliske Tid, som hermed er fremstillet, afsluttes med en Engel ved hver Ende; men disse ere ikke nærmere betegnede. Derefter følger nu, i 2den Række franeden, den katholske Kirkes Udvikling. Nærmest Frelseren tilvenstre ses i hensynkende, exstatisk Stilling en Munk, hvis Kutte, med Rebet om Livet, og hvis hele Stilling ikke lader mindste Tvivl om, at det er Dronning Kristines Skytshelgen, Franciscus af Assisi. Man har mange mer eller mindre lignende Fremstillinger af ham; han løfter Hænderne i Vejret, med Haandfladerne vendte imod den Korsfæstede, hvorved antydes hin Exstase, i hvilken han saa Frelseren paa Seraphvinger svæve ned til sig, da saa i Visionens Intensitet Mærkerne af Jesu Naglegab og Sidesting afstrykkedes paa ham. Da der umiddelbart bag ham staar en Pave, kan jeg ikke her tænke paa andre, end den, just med Franciscus samtidig, ved sin Kraft saa gennemgribende Innocens d. 3die, som A. 1200 bifaldt og tillod Franciscanerordenen. Bag ham staar nu en hovedløs Mand, der i sine Hænder holder sit Hoved med Bispehue paa; han kan altsaa næppe være nogen Anden end Dionysius, der efter sin Halshuggelse løb et Stykke Vei. Saa kommer en Neger, i en mod Frelseren stærkt fremilende Stilling. Derpaa ses en hel Gruppe, som jeg vil betegne ved at kalde den Poenitenternes Gruppe: en Mand med Barret paa Hovedet og Ridderkappe over Skuldrene gaar med sorgfuldt Ansigt bort fra Korset, ham

følger en Matrone, ogsaa med Kummer udtrykt i sit Ansigt, hun bærer en Sten, som en Møllesten; en Engel, der staar mellem begge synes at ville drage ham tilbage; bag disse ses endnu to, som det synes, grædende Figurer. Om Stenen, Kvinden bærer, skal betyde en Møllesten, og den hele Gruppe da skulde være en allegorisk Fremstilling af det verdslige Sind, der giver Guds Børn Forargelse, og følges af den straffende Samvittighed, medens dog Haabets Engel vil holde den Fortvivlede tilbage, skal jeg ikke turde sige; men det er mig ikke sandsynligt, at en slig allegorisk Moral skulde være indbragt i den ren historiske Billedrække. Langt heller foretrækker jeg, indtil Videre at tro, at en Mand, der maatte være mere inde i Legenderne og i Historien end jeg, vil kunne fortolke denne højst interessante Gruppe*). Hvad Negerfyrsten betyder, veed jeg heller ikke, hvis han ikke har Hensyn til Missionen; han staar som Skilsmisse mellem de Poeniterendes Gruppe og Gruppen nærmest Frelseren. Tilhøjre i denne Række ses ligeoverfor Franciscus nærmest Frelseren en Pave; han maa da rimeligst være Honorius d. 3die, som A. 1223 stadfæstede Franciscanerordenen. Bag ham ses

*) Biskop Engelstoft, hvis skarpe Blik jeg skylder Oplysningen af adskillige af Enkelthederne i Fremstillingen af "Marie-dyrkelsen", gisner, at Poenitentgruppen, Negeren og Franciscus's Extase skal i Gradation fremstille: det fra Kristus bortvendte Sind, den verdslige LigeGYldighed og den kristelige Tilbedelse; den til Poenitentgruppen svarende Figur i højre Side af Rækken vilde da svare godt hertil, og udtrykke den letsindige Farenhen til Kristus. Dog bestyrkes ikke denne Anskuelse ved det bestemte Udtryk af Graad og Bedrøvelse i Poenitenternes, og modsat Udtrykket af Tilbedelse og glad Henilen i Modbilledets Ansigt og Stillinger; heller ikke de to Munke synes herved tilstrækkeligt forklarede. Overhovedet forekommer det mig, at der her vanskeligt vil kunne tænkes paa en Allegori, da Rækken aldeles bestemt skal fremstille den romerske Kirkes historiske Udvikling.

en Konge med Kronen paa sit Hoved og Modellen til en Kirke i Haanden. Det tør da antages som vist, at denne Figur skal betyde Erik Glipping, Graabrödrekirkens Opbygger. Men naar vi nu saaledes atter paa denne Side af Frelseren have temmelig Sandsynlighed for den Del af Gruppen nærmest Jesus, saa maa vi desværre sige, at den Gruppe, som slutter Rækken henimod højre Side, og som svarer til de Poeniterendes Gruppe paa venstre Side, er ligesaa uforklarlig som denne sidstnævnte. Vi se næmlig efter de nævnte historiske Personer, först to Munke af Franciscanerordenen, der nærmest synes at kunne svare til den gamle Kvinde i de Poeniterendes Gruppe, og dernæst En, der vil ile hen til den Korsfæstede, men holdes tilbage af en Engel, og dette Motiv er jo ligefrem modsat de Poeniterendes Gruppe. Den hele Række afsluttes, ligesom de forrige af en Engel ved hver Ende. Som Bipersoner bemærkes i Baggrunden en Række Figurer, hvoriblandt nogle Bisper og Kardinaler, som næppe lade sig bestemme.

Der staar tilbage at omtale det överste Hovedafsnit af Fremstillingen.

Dette ses at bestaa af 3 særskilte Grupper. Af disse bæres den midterste, som i alle Maader er Hovedgruppen, af en yndig Krands af Engle, barnlig tænkt og dejligt tegnet. Den fremstiller, som jeg för bemærkede, Treenheden. Men efter hvad jeg bemærkede ved det sidste Basrelief af Sidefløjene, vil man vel næppe her vente, at Mesteren skulde have skaaret den Helligaand ud i Træ. Han maatte baade efter sit kunstneriske Syn paa Sagen og som ivrig Katholik holde sig til en ingenlunde saa sjældnen Fremstilling, der i den romerske Kirke træder istedetfor Treenheden, næmlig Jomfru Maries Kroning til Himmeldronning: den hellige Jomfru knæler mellem Gud Fader og Gud Sön, som paasætte hende Kronen.

Saa let denne midterste Gruppe nu er udtydet, saa vanskelige ere de to Fremstillinger tilvenstre og tilhøjre; og betydeligt forøges Usikkerheden derved, at man ikke kan komme højt nok op til at undersøge Enkelthederne. Tilvenstre ser man imidlertid Korset, der af to Franciscanermunke reises ivejret, medens en lille Gruppe af Figurer, svævende i Luften tilhøjre, lovsynge; den ene slaar dertil Citharen; i Billedet tilhøjre af Mariæ Kroning ses tilsvarende en blodpletet Søjle, der opløftes af To, af hvilke den Ene er en Engel; ogsaa her ses en lille lovsyngende og citherspillende Gruppe. At Søjlen er blodpletet, har jeg overbevist mig om derved, at Pletterne have oprindelig Malning istedetfor Forgyltning. Denne Søjles Construction er fremdeles den selvsamme, som vi saa paa Sidefløjen i det Billed, der forestiller Jesus bundet til en Søjle i Domhuset under Bødlernes Slag. At nu disse to Fremstillinger svare til hinanden, er klart nok; men hvad betyde de saa egentlig? At Korsets Opløftelse skulde betyde dets Opløftelse til Himlen, og at Mesteren skulde saaledes have misforstaaet Betydningen af Festen for det hellige Korsens Opreisning*), kan man ikke tiltro Klaus Berg. Derimod kan jeg vel tiltro ham, at han har villet fremstille et Par af den hellige Franciscus's Visioner eller Drømme, i hvilke Kunstneren har skuet en aandelig Betydning. Og min Hukommelse skulde meget skuffe mig, om ikke hellig Frands under sit Ophold i Palæstina netop saa Korset i en Drøm, medens en syngende Engleskare svævede ved Siden. Hvis saa er, kan en Mand af Klaus Bergs Genialitet let være faldet paa at fremstille den blo-

*) Festum exaltationis er ikke at forstaa om Korsets Opløftelse, men om dets Genopreisning, der skete derved, at Keiser Heraclius i Krigen med Chosroes d. 2den tilbageførte til Jerusalem det af Perserne derfra bortrøvede Kors.

dige Søjle fra Domhuset som Pendant til Korset, hin som Symbol paa Frelserens Lidelse, dette paa hans Död, og at vise, hvorledes de oplöftes til Himlen, som Sejrstegn; Grundtanken er da dyb kristelig: ved Frelserens Lidelse og Död bygges „det Jerusalem heroventil, som er Moder til os Alle”. Saa se vi da, hvorledes det sande Jerusalem hvælver sig over det Livsens Træ, der har sin Rod i Guds Søns Födsel, og bærer alle de frelste Slægter, der samle sig om den Korsfæstede, som alle Tidens og Slægters Centrum og Hjærte, — isandhed en Tanke, der er Klaus Bergs Geni værdig! Og Udförelsen svarer til Tanken.

Ved en temmelig flygtig Eftertællen har jeg fundet, at der paa denne uhyre Altertavle, hvis Funklen blænder Öiet, er 293 Figurer. Man tro nu ikke mere, at dette Værk kunde udföres i et Par Aar! nej det er Frugten af et Par Decenniers Flid. Og om man nu skulde mene, at den hele Fremstilling dog er katholsk tænkt, og ikke passer til en Altartavle i et protestantisk Land: saa vilde jeg, med Öjnene lukkede for den ren kristelige Fremstilling paa Flöjene og den dybe, ægte kristelige Grundanskuelse af Hovedfremstillingen, sige, at om og alle de andre Billeder tilhobe vare ærkekatholske, saa er dog Billedet af den döende Frelser i Midten af den mylrende Menneskeslægt saaledes tænkt og udfört, at ingen levende Kristen i Andagtsens Öjeblik kan se dette Billed uden dyb Rörelse.

Og naar vi nu til Slutning maa beklage, at Restaurationen af dette Mesterværk falder dyrere, end at Frue Kirke kan bekoste den, og dog maaske med Hensyn til den massive Forgyldning og Egetræets Fasthed ikke saa dyr, som man forud maatte være tilbøjelig til at tro, saa maa jeg kun bemærke, at Altartavlen, som ethvert andet offentligt historisk Mindesmærke, er ikke blot den Kirkes,

der ejer den, men er i videre Forstand Folkets, er den danske Kirkes Ejendom; og hvis den danske Kirke ikke havde en Formynder i Staten, som vel har udstrakt sin Haand efter Kirken, og efter Kirkens Gods, men hverken vil opbygge nye, ikke engang aldeles nödvendige Kirkehuse for de gamle, dens eget Magtsprog tildels voldelig har nedrevet, endsige da restaurere de faa Mindesmærker, der endnu findes i vore Kirker; hvis den danske Kirke ikke havde en slig Formynder, siger jeg, da vilde den vel lade Altartavlen restaurere. Nu derimod kan det ikke være Kirkens Sag; thi den danske Kirke i sin Helhed ejer Intet mere; men Folkets Sag mener jeg, at det maa være; det danske Folk kan ikke, vil ikke, eller maa i alt Fald ikke faa Lov til at vægre sig for at sammenskyde den fornödne Sum til dette Mindesmærkes Restauration. Jeg vil derfor slutte med det Haab, at dygtigere Penne end min maa saalænge bearbejde Folket for denne Sag, indtil en Kollekt maa lykkes!
